

## МІСЦЕ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

*В статті розкривається сучасний стан системи дошкільної освіти в Україні. Аналізуються показники кількості дошкільних закладів, їх щільності по території країни. Проводиться аналіз кількості місць та дітей у дошкільних навчальних закладах, визначається рівень охоплення дітей дошкільною освітою. Здійснюється ранжування та групування регіонів України за сумарним рейтингом показників системи дошкільної освіти. Розкриваються регіональні особливості та встановлюється місце Луганської області в системі дошкільної освіти України.*

**Ключові слова:** дошкільна освіта, дошкільні навчальні заклади, охоплення дітей дошкільною освітою.

**Викторія Панкратьєва. МЕСТО ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ В СИСТЕМЕ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ.** В статье раскрывается современное состояние системы дошкольного образования в Украине. Анализируются показатели количества дошкольных заведений, их плотности по территории страны. Проводится анализ количества мест и детей в дошкольных учебных заведениях, определяется уровень охвата детей дошкольным образованием. Осуществляется ранжирование и группирование регионов Украины по суммарному рейтингу показателей системы дошкольного образования. Раскрываются региональные особенности и определяется место Луганской области в системе дошкольного образования Украины.

**Ключевые слова:** дошкольное образование, дошкольные учебные заведения, охват детей дошкольным образованием.

**Victoria Pankratieva. THE PLACE OF THE LUHANSK REGION IN THE UKRAINIAN SYSTEM OF THE PRE-SCHOOL EDUCATION.** The current status of the system pre-school education in Ukraine is determined. The number of pre-school institutions and their density in the country are analyzed. The number of seats and children in preschool educational institutions are analyzed. The level of preschool education coverage is defined. The ranking and grouping of regions of Ukraine by the total ranking of indicators of the pre-school education system is implemented. The regional features are disclosed. The place of the Luhansk region in the system of the pre-school education in Ukraine is determined.

**Keywords:** pre-school education, pre-school educational institutions, coverage of preschool education.

**Актуальність. Постановка проблеми.** Дошкільна освіта є початковою ланкою системи безперервної освіти в Україні та відіграє дуже важливу роль у забезпеченні всебічного розвитку дитини дошкільного віку з урахуванням її природних здібностей, індивідуальних психологічних і фізичних особливостей. Окрема роль у дошкільній освіті відводиться формуванню у дитини моральних норм та цінностей, набуття нею життєвого досвіду, соціального становлення особистості дитини.

Нормативно-правове підґрунтя функціонування сучасної системи дошкільної освіти визначається основними положеннями Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу», «Про охорону дитинства» та інших чинних актів вищих органів державної влади [1, 6].

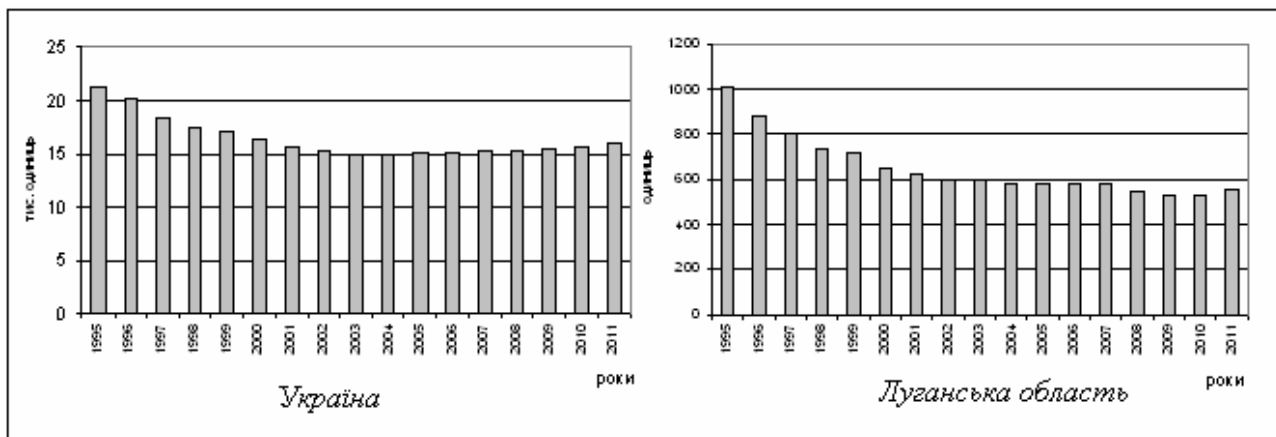
Важливість та пріоритетність дошкільної освіти в Україні підтверджує той факт, що затверджено Державну цільову соціальну програму розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року [1], почала діяти програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» [5], внесено зміни до Закону щодо обов'язкової дошкільної освіти дітей, які досягли 5-річного віку (як результат, охоплення дітей старшого дошкільного віку всіма формами дошкільної освіти складає майже сто відсотків).

Сьогодні підготовлено цілу низку дисертаційних робіт і публікацій, присвячених вивченню системи освіти України, однак переважна їх більшість виконана педагогами та соціологами. Проте актуально залишається проблема територіальної оптимізації та удосконалення системи освіти в Україні, що в свою чергу вимагає проведення комплексних досліджень її підсистем, у тому числі і дошкільної освіти, в різних регіонах країни з урахуванням їх демографічних, соціально-економічних особливостей. Не виключенням є і Луганська область.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Дослідженню різних аспектів системи освіти окремих регіонів України присвячені праці А. Байназарова, П. Вірченка, О. Корнус, Т. Мельниченко, Н. Флінти та ін. Однак, суспільно-географічне дослідження системи освіти Луганської області та окремих її підсистем не проводилося.

**Формулювання цілей статті. Постановка завдання.** Метою даної роботи є аналіз сучасного стану системи дошкільної освіти в Україні, виявлення регіональних особливостей показників її розвитку, визначення місця Луганської області в системі дошкільної освіти країни.

**Виклад основного матеріалу.** На кінець 2011 р. в Україні нараховувалось 16,1 тис. дошкільних навчальних закладів (ДНЗ), з них 6,8 тис. закладів у міських поселеннях (42,2 % від загальної кількості) та 9,3 тис. у сільській місцевості (57,8 %) [2, 4]. У порівнянні з 2008 р. кількість дошкільних навчальних закладів збільшилась на 0,7 тис. (рис. 1), у тому числі у міських поселеннях їх чисельність зросла на 100 одиниць (на 1,5 %), у сільській місцевості – на 600 одиниць (на 6,5 %).



**Рис. 1. Динаміка кількості дошкільних навчальних закладів в Україні та в Луганській області за період 1995 – 2011 рр. (побудовано за даними [2, 8])**

На території Луганської області розташовано 556 ДНЗ, що складає 3,5 % від їх загальної кількості по Україні. За цим показником область посідає 15 місце серед регіонів України. Лідуючі позиції в Україні займають Донецька (1144 ДНЗ, або 7,1%), Дніпропетровська (953 ДНЗ, або 5,9 %), Хмельницька (830 ДНЗ, або 5,2 %) області. Більшість ДНЗ Луганської області розташована в міських поселеннях (389 закладів, або 70 %), в сільській місцевості функціонують 167 закладів (30 % відповідно), що достатньо відрізняється від ситуації по країні в цілому.

Щільність ДНЗ по території України в середньому становить 26,6 закладів/тис. км<sup>2</sup>. Високі показники щільності ДНЗ спостерігаються в м. Києві та м. Севастополь (857,5 та 101,1 закладів/тис. км<sup>2</sup> відповідно). Серед регіонів країни щільність ДНЗ висока в Чернівецькій, Донецькій, Закарпатській, Хмельницькій областях (понад 40 закладів/тис. км<sup>2</sup>). В Луганській області щільність ДНЗ становить 20,8 закладів/тис. км<sup>2</sup>, за цим показником область посідає 22 місце в Україні [2].

У дошкільних навчальних закладах України нараховується 1171 тис. місць, з яких 843 тис. місць у ДНЗ у міських поселеннях (72% від загальної кількості місць) та 328 тис. місць у ДНЗ у сільській місцевості (28% відповідно) [2]. У порівнянні з 2008 р. приріст міст у ДНЗ у міських поселеннях на кінець 2011 р. становив 4,2 %, у сільській місцевості – 7,9 %.

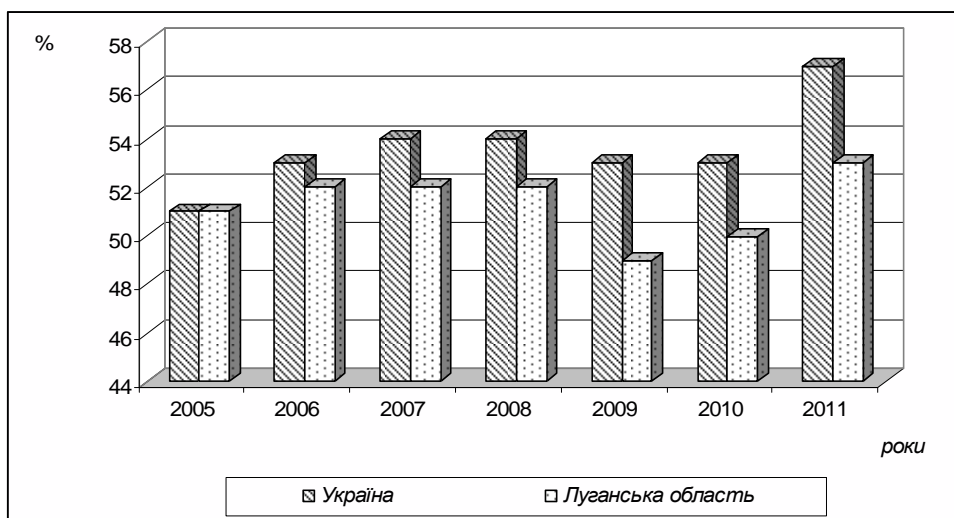
В цілому по Україні ДНЗ відвідують 1354 тис. дітей, з яких 1063 тис. у міських поселеннях (78,5 %) та 291 тис. у сільській місцевості (21,5 %) [2, 7]. У порівнянні з 2008 р. кількість дітей в ДНЗ по Україні на кінець 2011 р. збільшилась на 159 тис. осіб, що становить 11,7%. Охоплення дітей ДНЗ в Україні становить 57 % від кількості дітей відповідного віку, при чому даний показник значно вище в міських поселеннях – 67 %, тоді як у сільській місцевості рівень охоплення дітей ДНЗ становить лише 36 % [2]. У порівнянні з 2008 р. у 2011 р. показник охоплення дітей ДНЗ збільшився на 3 % .

Важливе значення в системі дошкільної освіти відіграє показник навантаження на 100 місць у ДНЗ. В цілому по Україні на 100 місць в ДНЗ припадає 116 дітей, при чому даний показник значно вище в міських поселеннях (126 дітей/100 місць), ніж в сільській місцевості (89 дітей/100 місць). За період 2008-2011 рр. кількість дітей на 100 місць в ДНЗ по Україні в цілому збільшилась на 8 осіб, в міських поселеннях – на 7 осіб, в сільській місцевості – на 11 осіб [2].

В Луганській області кількість місць у ДНЗ становить 44,3 тис., у тому числі 40,1 тис. у ДНЗ в міських поселеннях (90,5%), 4,2 тис. місць – у ДНЗ у сільській місцевості (9,5%) [3, 8]. Розподіл місць між ДНЗ в міських поселеннях та сільській місцевості в Луганській області значно відрізняється від середньоукраїнських показників. За загальною кількістю місць у ДНЗ Луганська область посідає 10 місце, поступаючись Донецькій, Дніпропетровській, Харківській, Одеській, Київській, Запорізькій, Вінницькій областям, а також м. Києву та Автономній Республіці Крим [2, 7].

В Луганській області ДНЗ відвідують 53,4 тис. дітей, у тому числі 49,8 тис. дітей займаються у ДНЗ, що розташовані в міських поселеннях (93,3 %) та 3,6 тис. – в ДНЗ в сільській місцевості (6,7 %). За період 2008-2011 рр. кількість дітей у ДНЗ Луганської області збільшилась на 5,7 тис., або 10,7 %, що дещо нижче, ніж в цілому приріст по Україні. За кількістю дітей у ДНЗ Луганська область посідає 10 місце веред регіонів України. Попереду неї – Донецька, Дніпропетровська, Харківська, Одеська, Львівська, Київська, Запорізька області, Автономна Республіка Крим та м. Київ [2, 7].

В Луганській області рівень охоплення дітей ДНЗ становить 51%, що на 6% менше, ніж в середньому по Україні. У тому числі охоплення ДНЗ дітей в міських поселеннях регіону становить 55%, в сільській місцевості – 26%, що значно менше, ніж в середньому по країні. За показником охоплення дітей ДНЗ Луганська область посідає 19 місце серед регіонів України. Високий рівень охоплення дітей ДНЗ спостерігається в Сумській (70%), Черкаській (68%), Донецькій (64 %) та в м. Севастополі (65%). У той же час досить низькі показники охоплення дітей ДНЗ характерні для Львівської, Рівненської, Івано-Франківської областей (44 – 36%) [2].



**Рис. 2. Динаміка охоплення дітей дошкільними навчальними закладами в Україні та в Луганській області за період 2005 – 2011 рр.** (побудовано за даними [2, 8])

В Луганській області навантаження на 100 місць у ДНЗ становить 121 дитина, що на 5 осіб більше, ніж в середньому по Україні. Даний показник в міських поселеннях становить 124 дитини/100 місць, в сільській місцевості – 85 дітей/100 місць. У порівнянні з 2008 р. у 2011 р. навантаження у ДНЗ Луганської області збільшилось на 8 осіб/100 місць. За даним показником Луганська область займає 19 місце серед регіонів України. Найменша кількість дітей на 100 місць у ДНЗ Херсонської, Черкаської, Кіровоградської, Вінницької областей та Автономної Республіки Крим (96-106 дітей/100 місць). У той же час високі показники навантаження у ДНЗ зафіксовані в Чернівецькій, Рівненській, Волинській, Львівській, Закарпатській областях (понад 130 дітей/100 місць).

Для визначення місця Луганської області серед регіонів України за показниками системи дошкільної освіти було розраховано сумарний рейтинг. Для дослідження обрано 6 показників, що є основними при характеристиці системи дошкільної освіти. Це кількість дошкільних навчальних закладів та їх щільність в регіонах України, кількість місць у ДНЗ, кількість дітей у ДНЗ, навантаження на 100 місць у ДНЗ, охоплення дітей відповідного віку дошкільними навчальними закладами. За кожним з цих показників визначено місце регіонів у порядку їх зменшення: перше місце посідає регіон з найвищими значеннями показників, останнє – з найнижчими. З метою узагальнення рейтингів регіонів за всіма показниками розраховано їхній сумарний рейтинг. Результати представлено в таблиці 1 та на рис. 3, рис. 4.

Умовно за результатами ранжування за сумарним рейтингом показників системи дошкільної освіти регіони України можна згрупувати у чотири групи:

I група – регіони з високими показниками (лідери): Донецька, Дніпропетровська, Черкаська області та м. Київ. Для даних регіонів характерні високі показники кількості та щільності ДНЗ, кількості місць та дітей у ДНЗ. Черкаська область потрапила до групи лідерів за рахунок значних показників охоплення дітей дошкільними навчальними закладами (2 місце серед регіонів України після Сумської області) та незначним навантаженням на 100 місць (3 місце після Херсонської області та Автономної Республіки Крим).

II група – регіони з показниками вище середнього (переслідувачі): Вінницька, Хмельницька, Київська, Одеська, Харківська області та Автономна Республіка Крим. За станом дошкільної освіти дані регіони поступаються лідерам, проте за окремими показниками займають провідні позиції. Наприклад, за навантаженням на 100 місць у ДНЗ Автономна Республіка Крим посіла 2 місце серед регіонів України, поступившись Херсонській області; за кількістю ДНЗ Хмельницька область зайняла 3 місце, Одеська область – 4 місце; Харківська область знаходиться на 4 місці серед регіонів України за кількістю місць та кількістю дітей у ДНЗ.

III група – регіони з середніми показниками (основний масив): Миколаївська, Житомирська, Запорізька, Львівська, Херсонська, Полтавська, Луганська, Закарпатська, Сумська, Кіровоградська області та м. Севастополь. Дана група охоплює найбільшу кількість регіонів, показники системи дошкільної освіти яких в основному близькі до середньо державних.

IV група – регіони з низькими показниками (аутсайтери): Тернопільська, Чернівецька, Чернігівська, Волинська, Рівненська, Івано-Франківська області. Це переважно західні регіони України (за винятком Чернігівської області). Останні місця у рейтингу цих областей пов'язані з певними демографічними особливостями даних регіонів, зокрема низькою кількістю населення.

Таблиця 1

## Рейтинги регіонів України за показниками системи дошкільної освіти (на кінець 2011 року)

(за даними [2, 7])

	Кількість дошкільних навчальних закладів	Щільність дошкільних навчальних закладів	Кількість місць у дошкільних навчальних закладах	Кількість дітей у дошкільних навчальних закладах	Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами	Навантаження на 100 місць	Сумарний рейтинг
АР Крим	12	15	6	8	21	2	64
Вінницька	5	11	9	11	14	5	55
Волинська	22	18	22	21	24	25	132
Дніпропетровська	2	10	2	2	12	8	36
Донецька	1	4	1	1	4	10	21
Житомирська	9	17	15	13	8	18	80
Закарпатська	16	5	18	14	20	27	100
Запорізька	17	25	8	9	13	14	86
Івано-Франківська	26	12	25	24	27	20	134
Київська	7	13	7	7	5	21	60
Кіровоградська	19	21	20	22	15	4	101
<b>Луганська</b>	<b>15</b>	<b>22</b>	<b>10</b>	<b>10</b>	<b>19</b>	<b>19</b>	<b>95</b>
Львівська	10	9	11	6	25	26	87
Миколаївська	14	16	17	17	6	7	77
Одеська	4	14	5	5	22	16	66
Полтавська	13	24	16	15	9	17	94
Рівненська	23	19	21	19	26	24	132
Сумська	20	20	19	18	1	22	100
Тернопільська	18	7	23	25	23	11	107
Харківська	11	23	4	4	18	6	66
Херсонська	21	26	14	20	10	1	92
Хмельницька	3	6	13	12	7	15	56
Черкаська	6	8	12	16	2	3	47
Чернівецька	25	3	26	23	16	23	116
Чернігівська	24	27	24	26	17	9	127
м.Київ	8	1	3	3	11	12	38
м.Севастополь	27	2	27	27	3	13	99

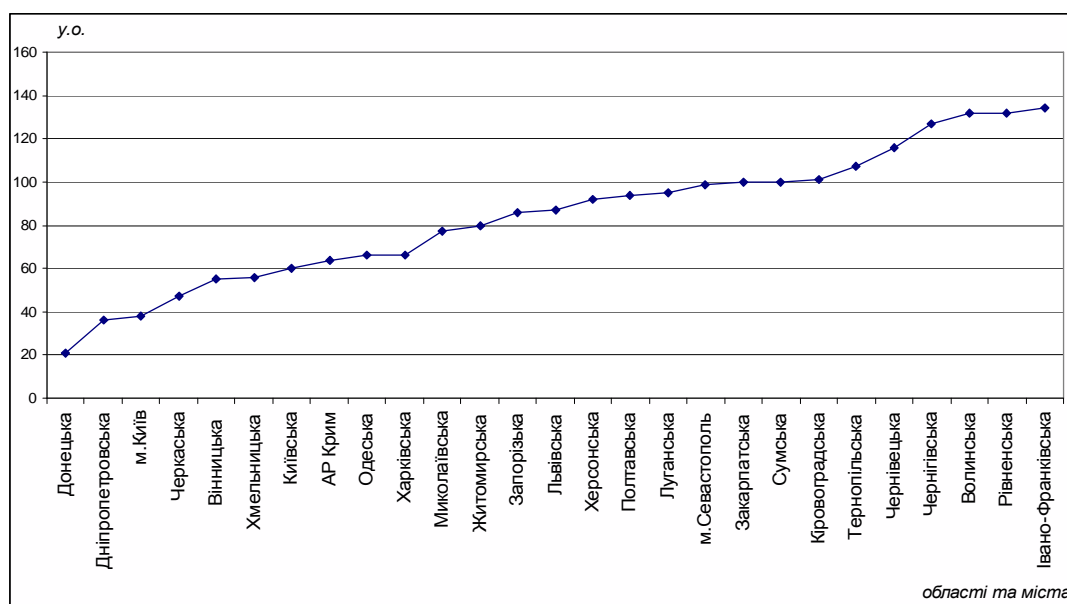


Рис. 3. Ранжування регіонів України за сумарним рейтингом показників системи дошкільної освіти (на кінець 2011 р.) (побудовано за розрахунками автора за даними [2, 7])



**Рис. 4. Групування регіонів України за сумарним рейтингом показників системи дошкільної освіти (на кінець 2011 р.)**

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** У статті розкриті регіональні особливості системи дошкільної освіти України. Встановлено, що для Луганської області характерні середні у порівнянні з іншими регіонами України показники системи дошкільної освіти. Удосконалення мережі дошкільних навчальних закладів для забезпечення доступності дошкільної освіти для дітей потребує проведення більш детального дослідження з урахуванням не лише абсолютних, а й відносних показників. Це дасть можливість дати рекомендації щодо територіальної оптимізації системи дошкільної освіти в Україні та в її окремих регіонах з урахуванням особливостей цієї ланки безперервної освіти.

**Список використаних джерел:**

1. Державна цільова соціальна програма розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/629-2011-%D0%BF>
2. Дошкільна освіта в Україні в 2011 р. Статистичний бюлетень. – К., 2012. – 86 с.
3. Офіційний сайт Головного управління статистики в Луганській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lugastat.lg.ua>
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Внепвений старт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.mon.gov.ua/images/files/doshkilna-crednyu/doshkilna/progr\\_rozv/1.pdf](http://www.mon.gov.ua/images/files/doshkilna-crednyu/doshkilna/progr_rozv/1.pdf)
6. Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/search?q=rectors.odessa.ua%2Fua%2Fuploads%2F...%2Fstrategia.doc&ie=utf-8&oe=utf-8&aq=t&rls=org.mozilla:ru:official&client=firefox>
7. Статистичний збірник «Регіони України 2012». Частина I. / [за редакцією О.Г. Осауленка]. – К., 2012. – 310 с.
8. Статистичний щорічник Луганської області за 2011 рік / [за редакцією С.Г. Піліва]. – Електронний ресурс на диску.